

DOI 10.33930/ed.2019.5007.20(2)-5

УДК 378.051.3

**КРЕАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ПРИ НАВЧАННІ
ПРЕДСТАВНИКІВ ПОКОЛІННЯ “Z”**

*CREATIVE APPROACHES TO THE TEACHING SOCIO-
HUMANITARIAN DISCIPLINES, IN THE TRAINING OF
GENERATION “Z” REPRESENTATIVES*

Т. І. Кадлубович

Д. С. Черняк

Актуальність теми дослідження. Інформаційне суспільство висуває вимоги до сучасної освіти, оскільки процеси віртуалізації та диджиталізації, неймовірні темпи розвитку цифрових технологій та накопичення інформації зумовлюють реформування змісту навчання, форм подання навчального матеріалу представникам нового покоління. Це і робить актуальною проблему даного дослідження.

Постановка проблеми. Перед педагогами, науковцями, управлінцями в системі освіти постає проблема пошуку та впровадження в освітній процес креативних підходів до викладання соціогуманітарних дисциплін, враховуючи особливості сучасної молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості покоління “Z” відображено в роботах багатьох науковців, зокрема, Н. Хоува, В. Штрауса, Д. Тапскотта, Г. Смолла, М. Ісаєвої, А. Кулакової, Н. Худякової, М. Долженкової та інших. Л. Баєва, Дж. Коатс, О. Фіофанова доводять, що сучасне покоління слід навчати та виховувати по-новому, із застосуванням креативних підходів.

Постановка завдання. Проаналізувати цінності та

Urgency of the research. The information society makes demands on modern education, because the processes of virtualization and digitalization, the incredible pace of development of digital technologies and the accumulation of information determine the reform of the content of training, the presentation of educational material for the new generation. This makes the current issue of this study relevant.

Target setting. In the educational system, teachers, scientists, and managers face the problem of finding and introducing into the educational process creative approaches to the teaching of socio-humanitarian disciplines, taking into account the peculiarities of modern youth.

Actual scientific researches and issues analysis. Features of of Generation “Z” are reflected in the works of many scientists, in particular, N. Howe, W. Strauss, D. Tapscott, G. Small, M. Isayeva, A. Kulakova, N. Khudyakova, M. Dolzhenkova and others. L. Bayeva, J. Coates, O. Fiofanova argue that the modern generation should be trained and educated in a new way, with using creative approaches.

The research objective. To analyze the values and values of the

ціннісні орієнтації сучасного студента – представника покоління “Z”, узагальнити досвід практичної роботи з використання креативних підходів до викладання соціогуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. В статті розглянуто ціннісні орієнтації, установки, життєві погляди сучасних студентів – представників “Z” покоління, для яких цифрові технології є повсякденною реальністю. Наведено досвід роботи зі студентами під час аудиторних занять та самостійної роботи. Автори, спираючись на новітні дослідження, доводять, що сучасне покоління з притаманними йому особливостями, потребує нових креативних методів та методик навчання, які будуть враховувати специфіку пізнавальної діяльності сучасної молоді, її ціннісні орієнтації, потреби, психологічні особливості та технічні навички. Необхідно змінювати не лише методи викладання та навчання, але й стиль комунікації між суб’єктами освітнього процесу, форму подання інформації, знань, підготовку нового типу навчальної та методичної літератури, активне використання інформативно-комунікативних технологій.

Висновки. Таким чином, врахування особливостей “Z” покоління допоможе зробити навчальний процес максимально цікавим, привабливим, корисним, змістовним та якісним, сформувати у сучасної молоді критичне, аналітичне мислення, прагнення до самоосвіти та самоактуалізації, використовуючи новітні технології, творчість та креативність в

modern student – a representative of Generation “Z”, to summarize the practical work experience in using creative approaches to the teaching of social and humanities disciplines.

The statement of basic material. The article deals with the value orientations, attitudes, life views of modern students - representatives of Generation “Z”, for whom digital technologies are an everyday reality. The experience of working with students during class and independent work is given. The authors, based on the latest research, prove that the modern generation with its peculiarities needs new creative methods and teaching methods that will take into account the specifics of cognitive activity of modern youth, its values, needs, psychological characteristics and technical skills. It is necessary to change not only teaching and learning methods, but also the style of communication between the subjects of the educational process, the form of presentation of information, knowledge, preparation of a new type of educational and methodical literature, active use of information and communication technologies.

Conclusions. Thus, taking into account the features of Generation “Z” will help to make the learning process as interesting, attractive, useful, meaningful and qualitative as possible, to form critical, analytical thinking, aspiration for self-education and self-actualization in modern youth, using the latest technologies, creativity in the learning process.

процесі навчання.

Ключові слова: покоління “Z”, цифрове покоління, віртуалізація, інтерактивні методи навчання, синквейн, діаграма Ісікави, віртуальний світ, кліповіть мислення.

Keywords: Generation “Z”, digital generation, virtualization, interactive teaching methods, cinquain, Ishikawa diagram, virtual world, thinking clips.

Актуальність теми. Сучасна освіта перебуває у стані переформатування та реформування, оскільки повинна відповідати вимогам інформаційного суспільства, враховуючи процеси віртуалізації та диджиталізації, неймовірні темпи розвитку цифрових технологій та накопичення інформації. Окрім того, сфера освіти має справу з представниками нового покоління – “покоління Z”, “цифрового покоління”, “цифровими від народження”. На порядку денному з’являється питання про методи та методики навчання цього покоління, формування та становлення сучасної молоді в інформаційному суспільстві. Все це робить актуальною проблематику даного дослідження.

Постановка проблеми. Процеси модернізації сучасного суспільства, ускладнення технологій, розширення та поглиблення знання про світ та людину в ньому висувають нові завдання перед педагогами, науковцями, управлінцями в системі освіти. Необхідно вирішувати питання: як та чому вчити сучасну молодь. А тому реформування зазнають зміст навчання, форми подання навчального матеріалу. Постає проблема пошуку та впровадження в освітній процес нових методів та засобів навчання, враховуючи особливості сучасної молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Покоління “Z” розглянуто, насамперед, американськими вченими Н. Хоувом та В. Штраусом (1991). Дослідження Д. Тапскотта, Г. Смолла, М. Ісаєвої, А. Кулакової, О. Сапи та інших науковців звертають увагу на особливості представників нового покоління. Н. Худякова, М. Долженкова вивчають переважно цінності та ціннісні орієнтації. Л. Баєва, Дж. Коатс, О. Фіюфанова доводять, що сучасне покоління слід навчати та виховувати по-новому.

Постановка завдання. Зважаючи на те, що в сучасному суспільстві з’явився новий тип особистості – “людина цифрова”, “цифрові від народження”, “покоління Z”, перед педагогами постає завдання не лише подавати інформацію доступно та зрозуміло і в той же час змістовно насичено, враховуючи особливості Z-покоління, але й знаходити й використовувати найбільш ефективні методи та методики навчання, креативні підходи до викладання соціогуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Міждисциплінарну теорію поколінь (“generational theory”) Нейла Хоува та Вільяма Штрауса було запропоновано у 1991 році в книзі “Покоління: історія

майбутнього Америки від 1584 до 2069 р.” [17]. Ця теорія допомагає зрозуміти тенденції формування та становлення сучасної молоді в інформаційному суспільстві, її ціннісні орієнтації, переконання, мотиви діяльності, громадянську позицію, стиль життя, надає можливість корегувати освітні програми, методи навчання у відповідності до інтересів та потреб молодого покоління, допомагає зрозуміти його та правильно сприйняти.

На думку Н. Хоува та В. Штрауса, сучасне покоління, представники якого народжуються, починаючи з 2003 року, – це покоління “Z”, яке сьогодні ще називають цифровим, Internet Generation, Generation M, Net Generation. Для нього ресурси та можливості інформаційного суспільства з розвиненими технікою та технологіями є повсякденною реальністю. Як зазначає Г. Смолл, вони “просто не застали світу без комп’ютерів, постійних теленовин, Інтернету та мобільних телефонів” [13]. Так, сучасні дослідження довели, що у віці від 8 до 18 років мозок дитини підпадає відео- та цифровому впливу 8,5 годин на добу [13]. При цьому діти весь час споживають інформацію, загальний обсяг якої в 2011 році складав більше, ніж 1,8 зеттабайт (1,8 трлн. Гб). Це в 57 разів більше, ніж усіх піщинок на пляжах Землі! І ця цифра подвоюється кожні два роки!

Науковці активно вивчають “цифрове” покоління та наділяють його певними рисами. Так, канадський вчений Дон Тапскотт, провідний експерт в галузі інновацій, автор декількох книг [18], аналізує “Net-Generation”, або “N-Generation”. Його представники – ідеалісти, які “ховаються” від жорстокої реальності в “ідеальний” віртуальний світ, де реалізують себе, почуваються вільними, незалежними та розкутими. В той же час сучасні молоді люди більш орієнтовані на споживання, зосереджені на короткотривалих цілях. Комунікації у віртуальному просторі зумовлюють проблеми емоційного розвитку та недостатніх безпосередніх, особистісних контактів. Г.Смолл [13] вказує на здатність представників нового покоління “вирішувати одночасно декілька завдань”, “вміння дуже швидко знаходити інформацію”, у них швидка реакція та бажання отримувати задоволення “тут і зараз”. Це покоління що бачить світ по-іншому. Його представники звикли до отримання великої кількості інформації з прискореною швидкістю, не сприймають “цензури”, полюбляють “приколи” та прагнуть до інновацій. Дослідники наголошують, що діти народжені в епоху цифрових технологій інтравертовані, егоцентричні, гіперактивні, нетерплячі [2; 7; 12]. Найважливішими цінностями для них стають самостійність та незалежність, гарна освіта, свобода слова, емоційна підтримка батьків, активна громадянська позиція.

С. Рубінштейн писав: “Наявність цінності є виразом небайдужості людини до світу... Цінність – це значимість для людини чогось у світі” [11]. Цінності – це мисленеві образи, які фіксують прагнення людини до значимої для неї мети та визначають

предметну спрямованість її активності, це проєкт майбутнього людини, який вона реалізує у своїй поведінці та діяльності [14]. За Д. Леонт'євим, цінність виступає еталоном належної поведінки та має три форми репрезентації. По-перше, цінність постає як суспільний ідеал – узагальнене уявлення про досконалість у різних сферах суспільного життя; по-друге, цінність має предметне втілення у вигляді витворів матеріальної і духовної культури або людських вчинків, що віддзеркалюють певні ціннісні ідеали (етичні, естетичні, політичні, правові та ін.); по-третє, мотиваційні структури особистості і насамперед особистісні цінності, що є внутрішніми носіями соціальної регуляції, закорінені в структурі особистості [5, с. 56-57].

Для вивчення цінностей та ціннісних орієнтацій сучасних студентів, представників покоління “Z”, було використано методики М. Рокича та Ш. Шварца. Методика М. Рокича “Ціннісні орієнтації” [15, с. 26-28] допомогла вивчити термінальні та інструментальні цінностей студентів IV курсу одного з провідних університетів України. Методика Ш. Шварца [4, с. 26] дозволяє виокремити 10 базових мотиваційних типів, що мають різну центральну мету.

Для участі у дослідженні було залучено 53 студента. Інтерпретуючи отримані дані за методикою М. Рокича, можна стверджувати, що провідними термінальними цінностями досліджуваних є “здоров'я” (66%), “любов” (58%), “наявність хороших та вірних друзів” (58%), “розвиток” (54%), “свобода” (54%), “впевненість у собі” (49%). Серед інструментальних цінностей провідними стали “незалежність” (54%), “чесність” (54%), “життєрадісність” (51%) та “освіченість” (47%).

Результати дослідження за методикою Ш. Шварца дозволили виокремити провідні мотиваційні типи сучасної студентської молоді: “Гедонізм” (57%), “Самостійність” (49%), “Доброта” (49%), “Досягнення” (39%).

Ш. Шварц, продовжуючи аналізувати мотиваційні типи, поділив їх на чотири групи. Перша група – “відкритість змінам”, яка включає в себе цінності самостійності та стимуляції. Друга група – протилежна першій – “консерватизм”. До неї належать цінності безпеки, конформності та традицій. Третя група – “самопідвищення” – включає цінності влади та досягнень. Протилежна їй – “само трансцендентність” – містить універсалізм та доброту. Гедонізм як елемент характерний для групи “відкритість змінам” та “самопідвищення” [4, с. 32].

Результати проведеного дослідження можуть слугувати певною мірою підтвердженням аналогічних наукових розробок та свідчать, що сучасним студентам, представникам покоління “Z” притаманні заявлені ціннісні орієнтації.

Більшість вчених [9; 13; 17] дають приблизно однакову характеристику представникам цього покоління. Насамперед, вони

мають необмежений доступ до інформації, що надає їм впевненості у власних поглядах та позиціях, які не завжди правильні та відповідають дійсності. Але їх самостійність не дозволяє їм сумніватися у власних силах. Вони цінують чесність та щирість. Їх відкритість та прямолінійність можуть шокувати. Їх світогляд відрізняється фрагментарністю, іноді – поверховістю. Вони звикли, що всі їх бажання у віртуальній реальності здійснюються, знають, чого хочуть та як цього досягнути. Саме ця риса пояснює домінування в результатах дослідження мотиваційного типу “Гедонізм”. Провідною діяльністю стає навчання, а точніше – здобування інформації.

Особливостями пізнавальної сфери представників покоління “Z” називають мультізадачність, фрагментарність, “кліповість” мислення, зниження здатності до аналітичного мислення та концентрації уваги, більш розвинена короткочасна пам’ять, домінування мимовільного запам’ятовування. Все це має зумовлювати особливості при виборі методів та методик навчання.

Під час надання освіти представникам покоління “Z” необхідно враховувати насамперед “Європейські ключові компетенції” [16]. “Широка сфера основних компетенцій, – зазначається у “Рекомендації 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) “Про основні компетенції для навчання протягом усього життя” від 18 грудня 2006 року, – необхідна кожному громадянину для зручного пристосування до світу, що швидко змінюється” [16].

Саме пристосування до оновленого світу, що змінюється з космічною швидкістю, є одним із завдань, які ставлять перед собою представники покоління “Z”. Їх цікавить не сам процес здобування знань, а результат, оскільки будь-яку інформацію вони мають можливості отримати миттєво.

Враховуючи психологічні особливості покоління “Z” педагогам необхідно знайти вибір адекватного стилю роботи, про основні риси якого пише відомий американський фахівець в галузі навчання дітей і дорослих Джулі Коатс, автор книги “Покоління і стилі навчання” [6]. Вона пропонує декілька важливих, на її думку, акцентів, які слід зробити у роботі з поколінням “Z”. По-перше, учень, студент повинен бути у центрі уваги. По-друге, необхідно доносити до студента важливість інформації, яка надається, сфери застосування її на практиці та можливості власної реалізації у цій сфері. По-третє, викладачу потрібно стати “сучасним”, тобто максимально наблизитись до студента, наприклад: завести блог, сторінку в соцмережі, доступну студенту тощо. По-четверте, процес навчання повинен бути динамічним та максимально візуалізованим. По-п’яте, позитивне налаштування педагога та позитивне подання матеріалу зроблять діалог “викладач-студент” продуктивним. Бажано іноді давати студенту відчуття, що він інформований в певних питаннях

трохи більше за викладача. По-шосте, ефективна витрата часу, оскільки для сучасної молоді час – велика цінність, якої не вистачає.

Покоління “Z” не визнає авторитетів, воно прагматично сприймає лише позитивний приклад. Отже конкуренцію та авторитарний стиль у викладанні слід замінити на принцип кооперації, коли робота в команді стає головною та приносить плідні результати. Причому викладач стає не лише організатором такої роботи, але й рівноправним учасником. Взаємодія викладача та студента повинна стати партнерськими відносинами, коли викладач організує освітній процес, забезпечує потребу молоді в отриманні нових знань, допомагає визначити студентові освітню траєкторію. Саме суб’єкт-суб’єктні відносини забезпечать спілкування на рівних, плідну співпрацю, можливість обміну знаннями. Викладач повинен стати прикладом ерудованості, стимулювати зацікавленість в отриманні знань. Освітній процес має бути спільною працею, співробітництвом, коли перед суб’єктами навчання (а це і педагог, і студент) постає одна мета, яку вони разом досягають, докладаючи спільних зусиль. Сам освітній процес повинен перетворитись на творчий, де творцем буде виступати не лише вчитель або викладач. Кожен, хто отримує освіту: студент, учень, може привносити в нього нові, свіжі ідеї, прийоми та методи.

Покоління “Z” вимагає застосування нових технологій та інновацій в освіті, прагне до творчості та самореалізації. Це покоління не уявляє життя без змін, не сприймає одноманітності та буденності. Тому перед викладачем постає завдання організації навчального процесу таким чином, щоб усунути монотонність викладання. Потрібно постійно змінювати форми проведення занять, застосовувати креативні підходи до викладання. Особливої уваги вимагають дисципліни соціогуманітарного курсу, практичне значення яких не завжди зрозуміле для молоді.

Необхідно, щоб заняття проходили не просто у формі діалогу, а вимагали б від суб’єктів освітньої діяльності (як викладача, так і студента) творчого підходу, мобільності, креативності, можливості самореалізації. Варто не просто навчати та навчатись, а взаємодіяти, створювати, конструювати середовище освітнього спілкування, освітніх інтеракцій.

Саме інтерактивні методи, які активно використовуються під час навчання, засновані на принципах взаємодії, активності суб’єктів навчання, можливості взаємної оцінки та контролю. До таких інтерактивних форм навчання можна віднести мозковий штурм, ділову гру, дебати тощо.

Бажано використовувати в освітньому процесі навички представників покоління “Z”, тобто їх технічні здібності, здатність швидко відшукувати інформацію в Інтернеті, її використовувати, з легкістю застосовувати мультимедійні технології, освоювати новомодні гаджети, вдало адаптуватися до нових ситуацій та

акумулювати необхідні ресурси для вирішення особистих питань. Для цього пропонується інтерактивна прогулянка Інтернетом на задану тему, створення інтерактивних плакатів, анімованих презентацій тощо. Все це здатне зацікавити студентів, надає змогу продемонструвати їх самостійність мислення, креативність та творчі здібності. Так, на заняттях з курсу “Українська та зарубіжна культура” студентам було запропоновано підготувати віртуальну екскурсію музеями світу. Студенти вдало перетворювались на екскурсоводів, а анімовані презентації допомагали одногрупникам зануритись в атмосферу того чи іншого музею.

“Кліповість” мислення покоління “Z” також може бути використана з навчальною метою. У пригоді стануть “візуальні диктанти”, коли певні ілюстрації вказують на епоху, або тип філософського світогляду. Під час таких диктантів впізнаваними стають науковці та філософи, мислителі та їх твори.

Взагалі візуалізація інформації дозволяє її структурувати, краще зрозуміти та запам’ятати. Для цього використовується прийом “Інтелектуальна карта”, “Постери” на задану тематику. Зі студентами-дизайнерами можна малювати комікси до певної теми початкової дисципліни. Мета – конкретизувати знання, спростити сприйняття матеріалу, перевести його в форму коротких реплік та фраз.

Успішним є використання на практичних заняттях бліц-опитувань з використанням кольорових карток для маркування правильних/неправильних відповідей.

Студенти охоче самостійно складають завдання для тестового контролю, а потім перевіряють за їх допомогою знання одногрупників.

Одним з інноваційних прийомів навчання є прийом написання синквейну, твору з п’яти рядків на задану тему. Перший рядок містить слово, яким позначена тема синквейна. У другому рядку потрібно розмістити два прикметника або дієприкметника, щоб вказати на ознаки та властивості категорії, яка визначається. Третій рядок за допомогою трьох дієслів або дієприслівників допомагає зрозуміти, яка дія прихована за даним поняттям. Наступний – вимагає аналітичної роботи з пошуку вдалого афоризму, прислів’я або приказки, цитати з улюбленого літературного твору, які б відповідали особистому авторському розумінню даної проблеми. П’ятий – заключний рядок – це асоціація до слова-теми.

Використання даного методу дозволяє активізувати мислення студента, викликати інтерес до теми, яка вивчається, зробити її вивчення сучасним. Цей прийом залучає до роботи мисленеві операції студента, коли потрібно не просто відтворити матеріал, а надати йому певної вишуканої, неповторної форми. Працюючи над синквейном, студент оволодіває понятійно-категоріальним

апаратом дисципліни, залучає власні творчі здібності, відчуває себе активним учасником навчального процесу. Студентам імпонує, що така робота дозволяє продемонструвати власну неповторність, швидкість мислення, оригінальність, ерудованість, і, навіть, дотепність.

Подібним прийомом є складання діаманти, що представляє віршовану форму з семи рядків, перший та останній з яких – поняття з протилежним значенням. Будується за схемою: перший рядок – тема (іменник), другий рядок – визначення (2 прикметники), третій – дія (3 дієприкметника або дієслова), четвертий – асоціації (4 іменника), п'ятий – дія (3 дієприкметника або дієслова), шостий – визначення (2 прикметника), сьомий – тема (антонім, іменник). Варто пропонувати прийом створення діаманти, коли передбачається протиставлення (явне або умовне). Наприклад, темами для написання діаманти можуть стати “матеріалізм – ідеалізм”, “тоталітаризм – демократія”, “гностики – агностики”, “душа – тіло” тощо.

Прийоми синквейну та діаманти не лише активізують пізнавальні та творчі здібності студентів, але й формують критичне та аналітичне мислення.

Цікавим виявився прийом “Дитяча гра”, яку можна проводити в різноманітних варіаціях. Наприклад, називаємо поняття та терміни з теми “Онтологія” почергово. Той, хто замислився більше, ніж на 10 секунд – вибуває. Максимальний бал отримує студент, який назвав термін останнім. Таким чином легко проводити бліц-опитування у групах, де більше 10-12 студентів. Іншим варіантом може стати гра “Хто я?”. Студенту закріплюється картка з певним поняттям. Він за допомогою питань повинен з'ясувати, яке поняття написано на картці.

“Групове опитування” також ефективний метод інтерактивної форми проведення заняття. Перший студент починає, інші “ланцюжком” продовжують без повторів розкривати певну тему. Студент, який закінчує виступ, отримує найвищий бал.

Інтерактивними формами навчання є також розв'язування кросвордів та ребусів. Викладачами підготовлений комплект кросвордів з курсу “Філософія, політологія, соціологія”, які активно використовуються на практичних заняттях. Ребуси пропонується створювати студентам самостійно. Іноді їх асоціативний ряд викликає захоплення.

Формою самостійної роботи стало проведення різноманітних квестів на філософські, історичні, краєзнавчі, культурознавчі теми. При цьому викладач складає завдання, а студенти не лише повинні їх виконати, але й надіслати відеозвіт з докладними відповідями на поставлені питання.

Формуванню критичного мислення у студентів може сприяти використання в якості завдання для самостійної роботи стратегії

аналізу проблемних ситуацій “Fishbone” (“діаграма Ісікави”), яка нагадує собою скелет риби, де голова – це проблема, кістки – відповідно причини та аргументи (факти), хвіст – висновки. Діаграму можна розташовувати вертикально та горизонтально. Прийом “Fishbone” – це графічний спосіб визначення та дослідження істотних причинно-наслідкових зв'язків між факторами та наслідками проблеми, що досліджується. Дана стратегія, наприклад, може бути використана для аналізу питання “Глобальні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення”. Запропонований метод доцільно використовувати як при індивідуальній роботі, так і в групах, що дозволить формувати навички роботи в команді, виявляти лідерські якості, розвивати навички роботи з інформацією, аналізувати та систематизувати її, формувати вміння вирішувати проблеми, ранжувати фактори за ступенем їх значущості, виховувати плюралізм думок, суджень, ідей.

Демонструвати власні погляди, переконання, орієнтуватися в соціальному середовищі допомагають також правильно сформульовані та вчасно поставлені питання. Вміння ставити питання та знаходити на них відповіді – необхідна навичка сучасної людини. Розвинути її можливо в процесі навчання за допомогою прийому “Ромашка питань Блума”. Передбачається, що студенти будуть формулювати питання різної складності: прості, уточнюючі, творчі, практичні, інтерпретаційні, оціночні, а потім працювати в групі, задаючи почергово один одному сформульовані питання.

Ці та інші інтерактивні методи навчання доцільно використовувати при роботі з представниками покоління “Z”, оскільки вони дозволяють самостійно шукати інформацію, накопичувати знання та на їх основі приймати рішення, а отже ефективно діяти та взаємодіяти, активізувати мислення, проявляти самостійність та творчий підхід у вирішенні практичних питань.

Монотонні завдання на повторення не викличуть достатньої уваги та ентузіазму. Завдання повинні бути результативними, здатними “прилаштувати” світ до власних потреб, зробити його зручнішим. У такому випадку виникає особистісний сенс, як “значення, опосередковане мотивом”. Саме особистісний сенс, на думку психологів [5; 8; 14], є механізмом, який забезпечує регуляцію цілісної життєдіяльності, надає відповіді на питання “Чому люди роблять те, що вони роблять?”. Навчання повинно стати одним із елементів особистісного сенсу на всіх рівнях саморегуляції. І якщо педагог у процесі навчання формує в людини відповідь: “Я це роблю, тому, що це важливо для мене”, можна вважати, що мета педагога досягнута, а отримання знань стало для людини життєвою необхідністю. Саме така установка, її формування повинна стати провідною метою при навчанні покоління “Z”, оскільки вона є “специфічною для особистості та конститує її” [8]. “Дія, яка орієнтується на сенс, – пише Д. Леонт'єв, – це дія, яка орієнтується

на всю систему відносин зі світом... Це поведінка, яка враховує ... далеку часову перспективу” [8].

Висновки. Представників покоління “Z” навчати за старими методиками, з використанням методів, що потребують простого відтворення матеріалу – неефективно. Таким чином, сучасне покоління, яке навчається, вимагає від викладача наполегливої праці, вдосконалення методик викладання, творчості та креативності, вміння швидко реагувати на виклики постіндустріального суспільства.

Список використаних джерел:

1. Баева, Л., 2017. ‘Иновационные практики обучения: преподавание философии в больших потоках’, Астрахань : *Издательский дом “Астраханский университет”*, 128 с.
2. Долженкова, МИ., 2014. ‘Особенности ценностных приоритетов в сфере досуга в контексте теории поколений’. *Вестник ТГУ*, Выпуск 11 (139), С. 64-68.
3. Исаева, МА., 2011. ‘Поколения кризиса и подъема в теории В. Штрауса и Н. Хоува’, *Знание. Понимание. Умение*, № 3, С. 290-295.
4. Карандашев, ВН., 2004. ‘Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство’, СПб. : *Речь*, 70 с.
5. Карпенко, ЗС., 2009. ‘Аксиологічна психологія особистості’, Івано-Франківськ : *Лілея-НВ*, 511 с.
6. Коатс, Дж., 2011. ‘Поколения и стили обучения’, Москва : *Межгосударственная ассоц. последипломного образования*, 121 с.
7. Кулакова, АБ., 2018. ‘Поколение Z: теоретический аспект’, *Вопросы территориального развития*, № 2 (42), С. 1-9.
8. Леонтьев, ДА., 2003. ‘Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности’, 2-е изд. Москва : *Смысл*, 488 с.
9. Богачев, НВ., Сивак, ЕВ., 2019. ‘Мифы о “поколении Z”’, *НИУ ВШЭ*, Москва, 64 с.
10. ‘Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) “Про основні компетенції для навчання протягом усього життя” від 18 грудня 2006 року’. Доступно : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975> [Дата зверення 20 Лютий 2020].
11. Рубинштейн, СЛ., 2003. ‘Бытие и сознание. Человек и мир’, Москва, СПб. и др. : *Питер*, 508 с.
12. Сапа, АП., 2014. ‘Поколение Z – поколение эпохи ФГОС’, *Иновационные проекты и программы в образовании*, № 2, С. 24-30.
13. Смолл, Г., 2011. ‘Мозг онлайн. Человек в эпоху Интернета’, Москва : *Колибри: Азбука-Аттикус*, 352 с.
14. Худякова, НЛ., 2010. ‘Аксиологические основы поведения человека’, Челябинск : *Изд-во Челяб. гос. ун-та*, 109 с.
2. Энциклопедия психологических тестов. Личность, мотивация, потребность, 1997. Москва : *ООО “Изд-во АСЕ”*.
3. ‘ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning’. Available at: <<https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex->

recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf> [Accessed 24 February 2020].

4. Howe, N.; Strauss, W., 1991. 'Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069', New York : *William Morrow & Company*. Available at: <http://leda29.ru/uploads/com_files/02_2018_psihologicheskie_osobnosti_pokoleniya_Z.pdf> [Accessed 25 February 2020].
5. Tapscott D., 1999. 'Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation'. *McGraw-Hill Companies*, 336 p.

References:

1. Baeva, L., 2017. 'Innovacionny`e praktiki obucheniya: prepodavanie filosofii v bol`shikh potokakh (Innovative Learning Practices: Teaching Philosophy in High Flows)', Astrakhan` : *Izdatel`skij dom "Astrakhanskij universitet"*, 128 s.
2. Dolzhenkova, MI., 2014. 'Osobnosti czennostny`kh prioritetov v sfere dosuga v kontekste teorii pokolenij (Features of value priorities in the field of leisure in the context of the theory of generations)'. *Vestnik TGU*, Vy`pusk 11 (139), S. 64-68.
3. Isaeva, MA., 2011. 'Pokoleniya krizisa i pod`ema v teorii V.Shtrausa i N.Khouva (Generations of crisis and recovery in the theory of W. Strauss and N. Howe)', *Znanie. Ponimanie. Umenie*, № 3, C. 290-295.
4. Karandashev, VN., 2004. 'Metodika Shvarcza dlya izucheniya czennostej lichnosti: koncepcziya i metodicheskoe rukovodstvo (Schwartz methodology for the study of personality values: concept and methodological guidance)', SPb. : *Rech`*, 70 s.
5. Karpenko, ZS., 2009. 'Aksi`ologična psikhologi`ya osobnosti` (Axiological psychology of personality)', I`vano-Franki`vs`k : *Li`leya-NV*, 511 s.
6. Koats, Dzh., 2011. 'Pokoleniya i stili obucheniya (Generations and Learning Styles)', Moskva : *Mezhhgosudarstvennaya assocz. poslediplomnogo obrazovaniya*, 121 s.
7. Kulakova, AB., 2018. 'Pokolenie Z: teoreticheskij aspect (Generation Z: Theoretical Aspect)', *Voprosy` territorial`nogo razvitiya*, № 2 (42), S. 1-9.
8. Leont`ev, DA., 2003. 'Psikhologiya smy`sła: priroda, stroenie i dinamika smy`slovoj real`nosti (Psychology of meaning: nature, structure and dynamics of semantic reality)', 2-e izd. Moskva : *Smy`sl*, 488 s.
9. Bogachev, NV, Sivak, EB., 2019. 'Mify` o "pokolenii Z" (Myths about the "Generation Z")', M.: *NIU VShE`*, 64 s.
10. 'Rekomendaczi` ya 2006/962/Yes Yevropejs`kogo Parlamentu ta Radi (Yes) "Pro osnovni` kompetenczi`yi dlya navchannya protyagom us`ogo zhittya" vi`d 18 grudnya 2006 roku (Recommendation 2006/962 / EC of the European Parliament and of the Council on basic competences for lifelong learning of 18 December 2006)'. Dostupno : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975> [Data zverennya 20 Lyutij 2020].
11. Rubinshtejn, SL., 2003. 'By`tie i soznanie. Chelovek i mir (Being and consciousness. Man and the world)', Moskva, SPb. i dr. : *"Piter"*, 508 s.
12. Sapa, AP., 2014. 'Pokolenie Z – pokolenie e`pokhi FGOS (Generation Z - generation of the GEF era)', *Innovacionny`e proekty` i programmy` v obrazovanii*, № 2, S. 24-30.

13. Smoll, G., 2011. 'Mozg onlajn. Chelovek v e`pokhu Interneta (The brain is online. Man in the age of the Internet)', Moskva : *Kolibri: Azbuka-Attikus*, 352 s.
14. Khudyakova, NL., 2010. 'Aksiologicheskie osnovy` povedeniya cheloveka (Axiological basis of human behavior)', Chelyabinsk : *Izd-vo Chelyab. gos. un-ta*, 109 s.
15. E`ncziklopediya psikhologicheskikh testov. Lichnost`, motivacziya, potrebnost` (Encyclopedia of psychological tests. Personality, motivation, need), 1997. Moskva : *OOO "Izd-vo ASE"*.
16. 'ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning'. Available at: <<https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>> [Accessed 24 February 2020].
17. Howe, N.; Strauss, W., 1991. 'Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069', New York: *William Morrow & Company*. Available at: <http://leda29.ru/uploads/com_files/02_2018_psihologicheskie_osobnosti_pokoleniya_Z.pdf> [Accessed 25 February 2020].
18. Tapscott D., 1999. 'Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation'. *McGraw-Hill Companies*, 336 p.